

CERCETĂRI ARHEOLOGICE LA VĂLENI (JUD. NEAMȚ)

DE
HORIENSIA DUMITRESCU

Cercetările din așezarea „primitivă“ dela Văleni întreprinse prin sondagii modeste, aduc date concrete asupra unei colonii primitive, aparținând culturii materiale a ceramicii pictate de tip Cucuteni-Tripolie, din treapta de mijloc a barbariei (perioada eneolitică). În acest fel, rezultatele cercetărilor noastre, pe care le vom prezenta în acest articol, vor putea sluji și ele viitoarelor sinteze asupra desfășurării vieții omenești în vremurile preistorice pe teritoriul Moldovei și în legătură directă cu celelalte regiuni din țară.

Intr'adevăr, precum se știe, cultura materială cunoscută sub numele de cultura Cucuteni-Tripolie, se întinde din colțul sud-estic al Transilvaniei, peste Moldova și dincolo de Prut, în Uniunea Sovietică (până în regiunea Chievului și chiar mai departe), reprezentând o unitate organică, chiar dacă înlăuntrul ei există o serie întreagă de deosebiri și variante.

Stațiunea Văleni din jud. Neamț este situată la cca 3 km distanță SE, de crașul Piatra-Neamț, și anume chiar pe malul drept al Bistriței, pe locul zis „Cetățuia“, o fostă insulă a Bistriței, cu întindere de aproximativ 1 ha.

Așezarea preistorică ne-a fost semnalată de Pr. C. Matasă¹⁾; acesta a făcut și câteva sondagii în 1939, când a descoperit aci ceramică pictată cucuteniană¹⁾. În anii 1939 și 1940, s'au făcut pe marginile „Cetățuii“ și, mai ales pe marginea dinspre E, mai multe tranșee militare.

Cercetările pe care le-am putut efectua noi aci în vara anului 1942, au avut tot caracterul de sondagii reduse ca întindere, deoarece cea mai mare parte a stațiunii era plantată cu vie și pomi roditori. Ne-am mărginit deci numai la câteva șanțuri de cercetare

---

¹⁾ C. Matasă, *Cercetări din preistoria jud. Neamț*, în *Bul. Com. Măn. Istorie* fasc. 97, fig. 31—33, p. 116—117.

și identificare. Am trasat întâi un șanț de $21,40 \times 1,50$ m, în partea dinspre râul Bistrița, în livadă (1); apoi perpendicular pe acesta, în chip oarecum de litera T, un al doilea șanț (2) cu dimensiunile $18 \times 1,20$ m. În cealaltă extremitate a stațiunii, adică înspre SE, în marginea viei, s'a săpat o tranșee de $21 \times 1,50$ m (3), adică aproape până în marginea Cetățuiei, și apoi mai spre E un alt șanț, cu o poziție oblică față de cel precedent, de $34,60 \times 1$ m (4) (fig. 1).

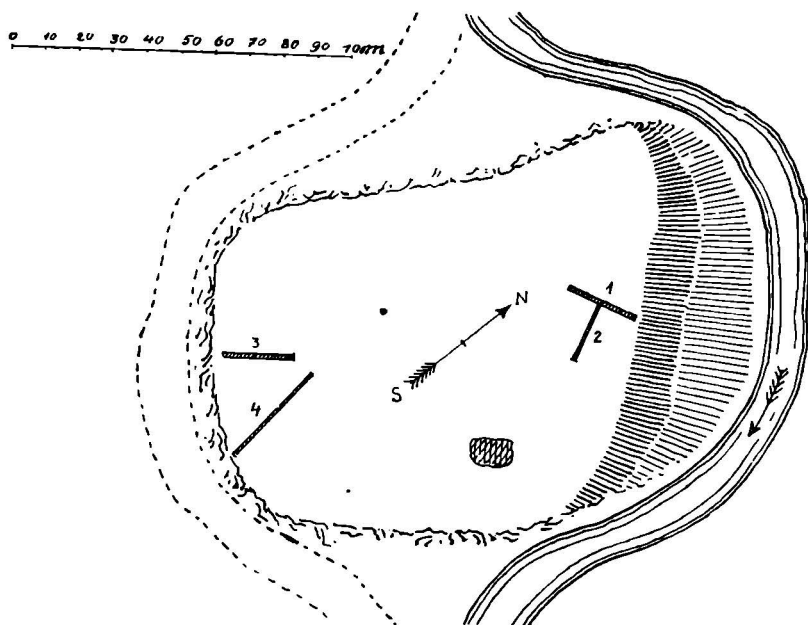

Fig. 1

Spre capătul de NE al șanțului 1, resturile așezării primitive apar mai repede, terenul fiind aci în pantă. Chiar din pătura de pământ vegetal găsim în acest colț mici fragmente ceramice și chirpic ars, fără să fie însă vorba de masări. Pătura de pământ vegetal are o grosime de cca 30—35 cm, și în ea apar răzlețe fragmente ceramice. Sub acest strat, apar în două puncte resturi de locuințe, punctele *x* și *y* din secțiune (fig. 2/I): multe cioburi, bucăți destul de mari de chirpic ars, pietre de râu și oase de animale domestice.

În punctul *x* se constată lămurit că resturile ceramice, chirpicul, pietrele și cioburile se află la baza stratului de pământ vegetal,

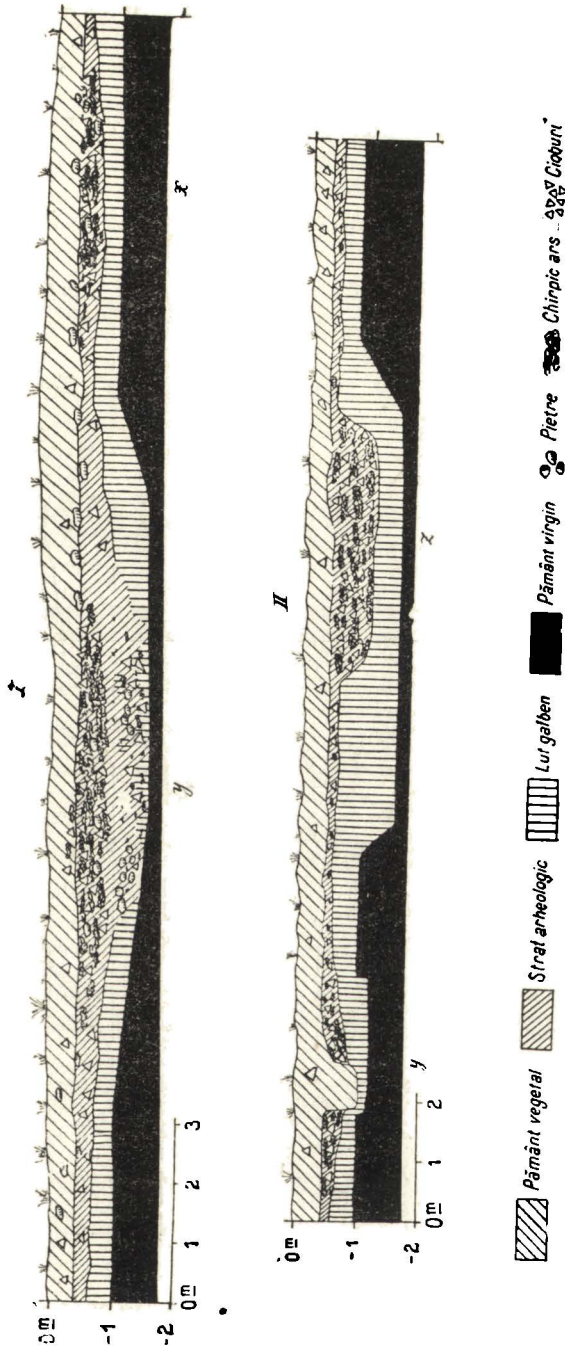

Fig. 2

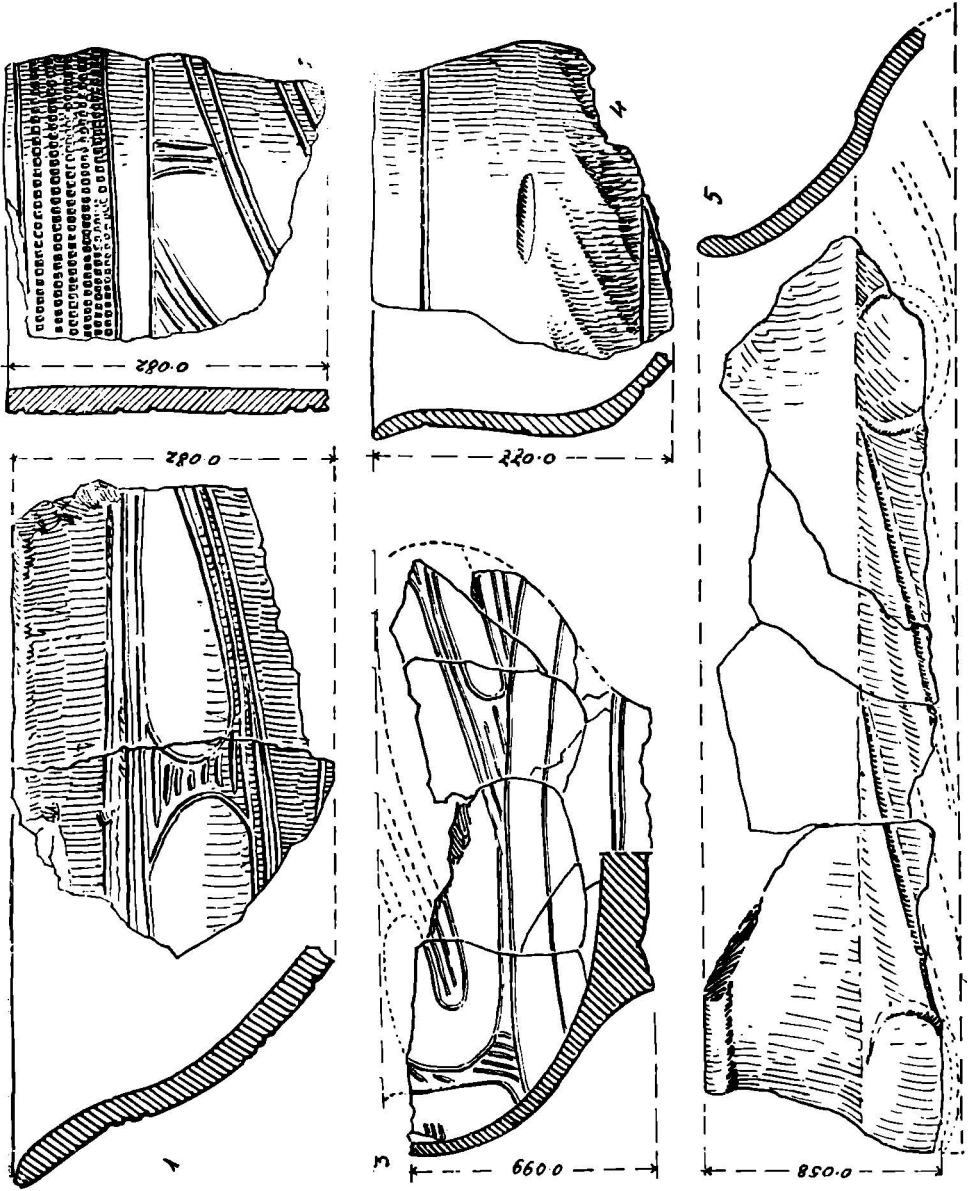

Fig. 3

într'un strat de pământ ce suprapune pământul galben-viu, care apare în acest punct pe la 55—60 cm adâncime. Fragmentele ceramice sunt în marea lor majoritate din pasta caracteristică pentru ceramica pictată, bine arsă la roşu, ca şi din pastă cenuşie-verzuie, tot bine arsă. O a treia categorie este formată din cioburi lucrute dintr'o pastă mai grosolană şi mai puţin bine arsă. Pe la 40 cm, apar câteva fragmente cu buze crestate şi ornamente în tehnica „pieptenului“, caracteristică speciei ceramice Cucuteni C.

Este clar că aci resturile locuinţei se află pe un teren plan.

Mai spre centrul şanţului apar alte resturi de locuinţă (*y*), de asemenea sub baza păturii de pământ vegetal. Aci, însă, în pământul umblat de sub stratul vegetal, resturile continuă şi sub ceea ce ar trebui să fie linia de bază a dărâmăturilor locuinţei, într'un fel de alveolare ce pătrunde în lutul galben sub formă de groapă. Deoarece, din pricina arborilor din apropiere nu s'a putut lărgi săpătura spre a se degaja toate resturile, nu ne-am putut da perfect seama dacă este vorba de resturile a două locuinţe suprapuse, dintre care cea mai veche a fost săpată în groapă, sau de o groapă în cuprinsul uneia şi aceleiaşi locuinţe. Aspectul masei de chirpic ars, aşa cum rezultă din profilul sondagiului, ne-ar face să înclinăm spre prima ipoteză, dar celelalte constatări pe care le indicăm mai jos, par a pleda în sprijinul celeilalte explicaţii. Într'adevăr, chiar sub masa de chirpic, fragmentele ceramice cu pictură de stil Cucuteni B se găsesc până spre fundul alveolării, adică până aproape de lutul galben reumblat. Multe dintre ele aparţin grupelor δ şi ϵ şi până la 1,30 m adâncime, 95% din ceramică e din pastă bună roşie. Alături de acestea apar câteva cioburi crestate, iar altele din pastă neagră lustruită. Un singur fragment este tipic precucutenian.

În restul şanţului, apar şi cioburi cu ornamente precucuteniene mai ales sub adâncimea de 80 cm, adică în imediata apropiere a lutului galben. În câteva vase fragmentare se găsesc seminţe arse de cereale; probabil, meiu.

Şanţul 2, perpendicular pe cel precedent (fig. 1) e de 18×1,20 m. În afară de resturile locuinţei *y* în dreptul căreia s'a deschis acest şanţ, apar şi resturile altei locuinţe, *z* (fig. 2/II). În porţiunea care secţionează locuinţa *y*, printre resturile de aci se găsesc greutateţi de plasă de formă plată şi rotundă. Mai spre fund, tot aci, apar fragmente dintr'un chiup mare, grosolan lucrat, conţinând sămburi de fructe. Câteva bucăţi mari de chirpic ars prezintă vădite

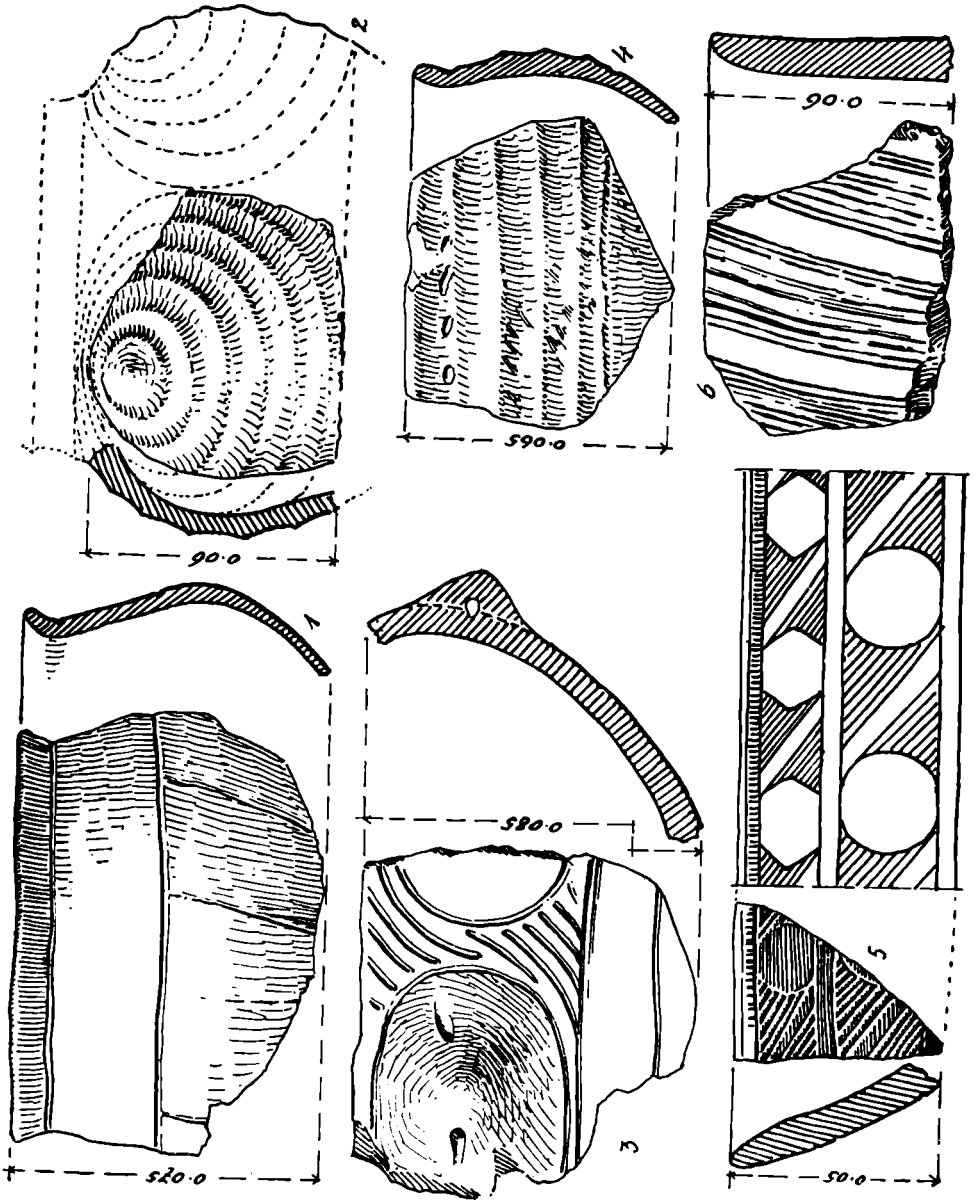

Fig. 4

urme de pari groşi. Sub fragmentele de chiup, cioburi cu pictură de stil Cucuteni B. Resturile locuinţei z (fig. 2/II) se află tot în stratul de pământ umblat, de sub pătura de pământ vegetal şi formează şi de data aceasta o alveolare în formă de groapă în pământul galben. Printre bucăţile de chirpic ars se văd pietre de râu, cioburi şi fragmente de răşniţe de piatră. Fragmentele cu pictură se găsesc în special în cuprinsul dărâmaturilor locuinţelor. În restul şanţului, fragmentele ceramice cu ornamente precucuteniene incizate, apar încă dela 40 cm adâncime. Locuinţa z pare a fi săpată în lut, deoarece în dreapta şi în stânga, lutul steril şi tare bătătorit începe aproape de 65 cm.

Şanţul 3 (21 × 1,50 m), săpat în partea opusă, adică spre SE, în vie. Stratul de pământ vegetal merge până la cca 30—35 cm adâncime, conţinând foarte puţine resturi ceramice. În stratul de pământ ce urmează, fragmente răzleţe de chirpic ars şi cioburi multe, precum şi diferite unelte de silex şi piatră lustruită. Pe la 40 cm, o coapsă de figurină antropomorfă, cu ornamente incizate de stil A. Primele cioburi pe care se mai păstrează pictura (stil B) apar între 50—80 cm. Intre 80—95 cm, apar primele cioburi precucuteniene şi acelea cu pictură de stil A, deşi se găsesc şi din acelea de stil B, inclusiv grupele de tranziţie A-B. Un fragment de tip C, printre ele, dovedeşte că straturile au fost destul de răvăşite prin lucrările viei.

Şanţul 4 (34,60 × 1 m) nu aduce nici el vreo precizare în plus, deoarece nu întâlneşte resturile niciunei locuinţe. În unele porţiuni (spre SE) apare prundiş şi nisip pe la 80 cm adâncime, în celelalte porţiuni apare lutul galben. Din pricina caracterului de sondagii restrânse şi a imposibilităţii de a le lărgi după nevoie, şanţurile trasate nu au dat rezultate prea concludente din punct de vedere stratigrafic. Totuşi, sunt indicii că unele locuinţe, poate mai vechi erau construite în gropi, iar altele erau construite la suprafaţa solului respectiv.

Sistemul locuinţelor săpate parţial în pământ ar putea denota şi un specific local. Locuinţele de aci nu aveau podeaua lucrată special, ca acele „plosciadki“ tripoliene din regiunea Chievului, căci drept podea servea pământul bătătorit. Urmele de pari în chirpic, arată că locuinţele de aci erau construite după tehnica cunoscută în toate aşezările similare. Dimensiunile lor mai reduse, ca şi faptul că în fiecare s'a găsit un inventar de vase fragmentare,

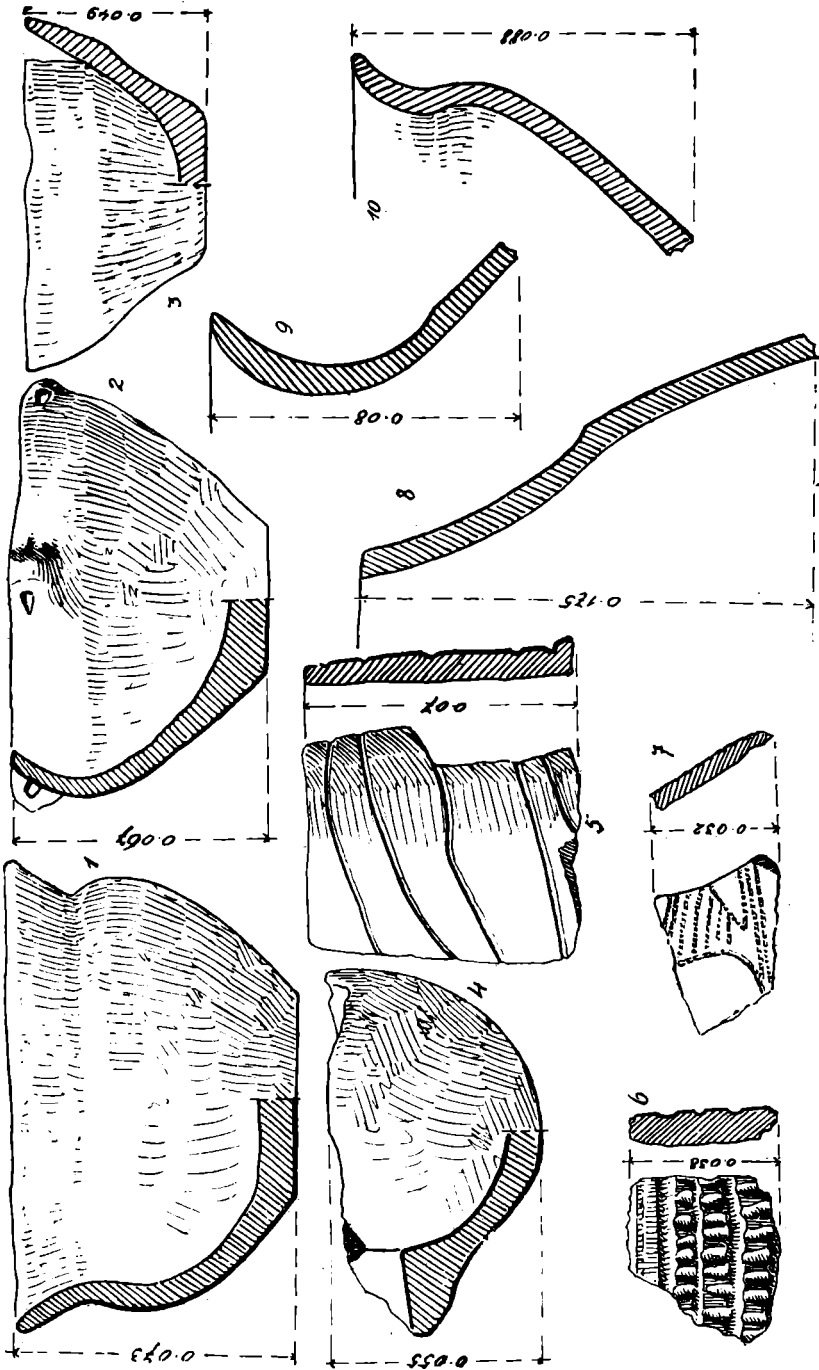

Fig. 5

ca și râșnița pentru zdrobit grăunțele, ne permite să tragem unele concluzii cu privire la stadiul social și cronologic al vieții care s'a desfășurat aci; ne gândim, anume, la o fază mai recentă, când comuna gentilică matriarhală începe a se divide în familii perechi. Fără îndoială. însă, că lucrările de mai mare amploare trebuie să se fi executat în comun, păstrându-se obiceiul vechei economii gentilice.

În ceea ce privește stratigrafia, faptul că uneori găsim cioburi precucuteniene la adâncime destul de mică, nu ne îndreptățește, firește, să spunem că ele sunt tot atât de recente ca și cele de tip Cucuteni B. Acest amestec provine din răvășirea straturilor printr'o locuire aproape continuă, iar succesiunea diferitelor aspecte de cultură materială trebuie stabilită potrivit constatărilor făcute în alte așezări similare.

În dărâmăturile locuințelor s'au găsit și oase de animale domestice: ovine, bovine, precum și melci. Semințele de leguminoase carbonizate, ca și sâmburii de fructe, găsiți într'un fund de chiup în locuința *y* pledează pentru contemporaneitatea lor cu locuințele respective și ne indică ocupația locuitorilor.

CERAMICA

Vom descrie mai jos, sumar, ceramica dela Văleni, care poate fi încadrată în următoarele categorii: 1. Ceramica precucuteniană. 2. Ceramica pictată. 3. Ceramica grosolană și 4. Ceramica de tip Cucuteni C.

1. *Ceramica precucuteniană* se cunoaște mai bine din așezările dela Izvoare ¹⁾ și dela Traian ²⁾, ambele din jud. Neamț. Adâncimea la care se găsește ceramica precucuteniană variază după punctul săpat, care este la rândul său în funcție de înclinarea terenului. De pildă, în șanțul 3, situat în regiunea dinspre SE a stațiunii, unde se păstrează oarecum înălțimea inițială a locului, această ceramică se află la adâncimea de 80—100 cm, pe când în șanțul 2, situat în partea opusă și mai joasă dinspre malul Bistriței, se găsește — acolo unde nu sunt resturi de locuințe — la adâncimea de 50—60 cm.

¹⁾ ESA, XI, p. 134—146.

²⁾ Dacia, IX—X, 1941—1944, p. 26—34.

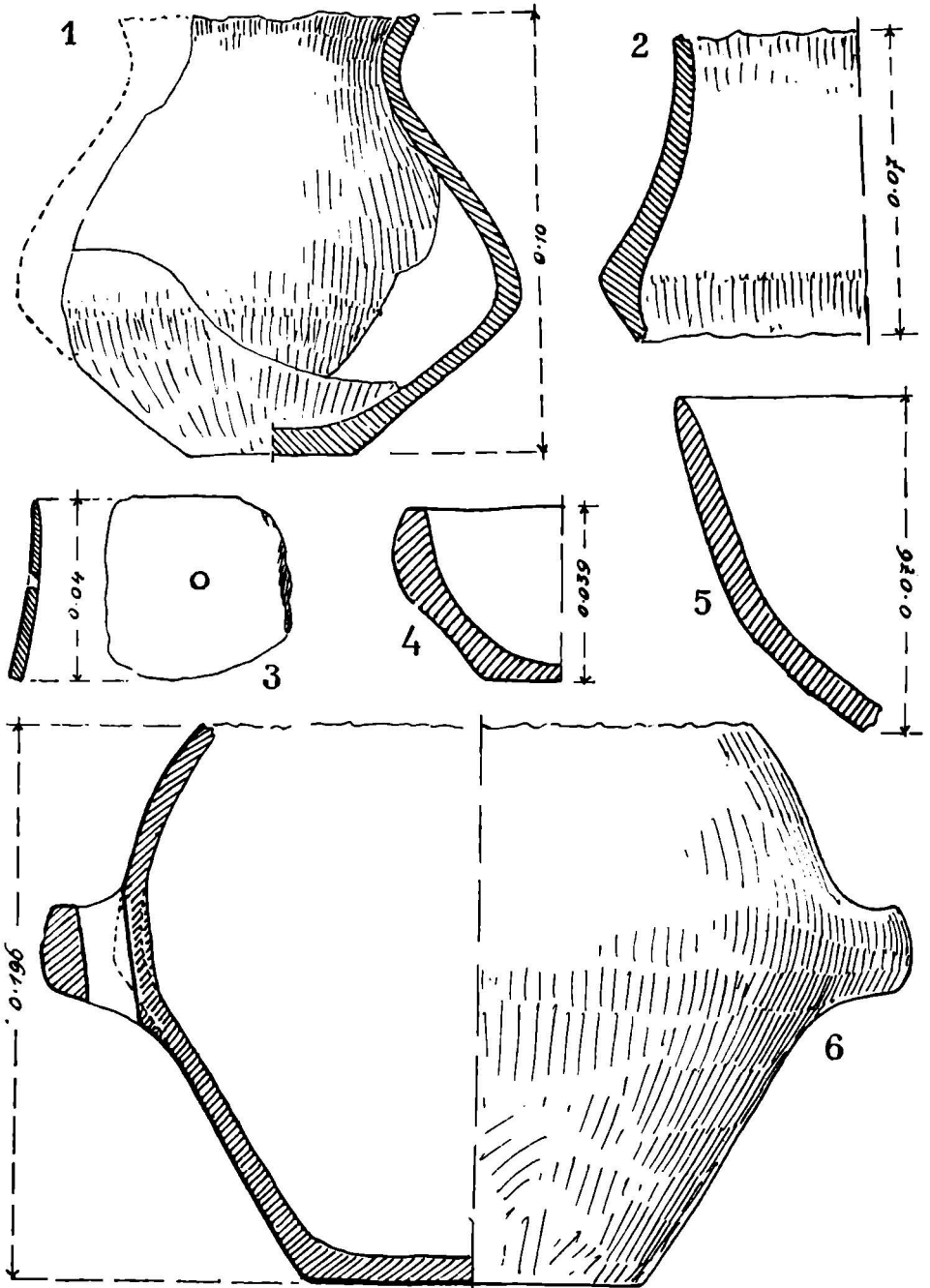

Fig. 6

În privința tehnicii de preparare a pastei, se observă o inferioritate față de aceea a ceramicii pictate. Grăunțele ceramicii precucuteniene este mai mare, iar în spărtură pasta se prezintă sgrunțurcasă. Deși bine arsă, totuși, în interior pasta e de culoare neagră-cenușie, cu marginile cafenii și mai rar roșii. Suprafața cioburilor, de obicei bine netezită, păstrează aceeași culoare cenușie negricioasă ca și în interior. Numai în cazuri rare pasta este arsă la roșu. Tot așa de rar — numai pe câteva cioburi — se observă pe suprafață un lustru ușor.

Formele precis constatate sunt următoarele: a) *cupa simplă*, cu buza puțin răsfântă în afară și corpul bombat, de dimensiuni modeste (fig. 3/4; 4/1 și 4/4), care își are probabil origina în vechile forme band-ceramice; b) *vasele piriforme*, cu gât nu prea înalt, corpul bombat uneori destul de exagerat și de înălțimi variabile (fig. 3/5, 4/2); c) „*fructierele*“ cu picior (fig. 3/3), deși nu se pot da amănunte în privința picioarelor, căci nu avem la dispoziție exemplare întregi; d) *strachini larg deschise* (fig. 4/5 și poate fig. 3/1) deși acesta din urmă poate fi și un fragment din farfuria unei fructiere. Toate aceste forme au fost identificate mai înainte în ceramica precucuteniană dela Traian¹⁾. În afară de acestea, câteva fragmente cu peretele perfect drept (fig. 3/2, fig. 4/6 și fig. 5/5), ar putea aparține unor pahare înalte, dar deoarece nu avem niciun exemplar mai întreg, nu se poate preciza despre ce formă e vorba.

Ornamentarea, realizată mai ales prin tehnica inciziei, a fost executată cu un instrument cu vârful ascuțit sau bont; ea constă din brazde adânci trase tot câte două, însă fără a fi perfect paralele între ele. Se conturează astfel spații de o lărgime inegală în întinderea lor, dispuse uneori pieziș, care alternează cu benzi mai înguste. Aceste benzi înguste sunt lăsate libere, pe când zonele mai late sunt umplute cu diferite motive: grupe de linii spiralice, sau derivații din spirală și mai rar cercuri și tangente (fig. 3 și 4).

Pe vasele fructieră (fig. 3/1 și 3/3), ornamentul se prezintă ceva mai complex. Cele două spații intermediare de formă quasi-triunghiulară, rezultate prin întâlnirea a două grupe de linii spiralice, sunt umplute la rândul lor cu linii paralele ușor curbate, dispuse în sensuri inverse.

¹⁾ Dacia, IX—X, p. 27, fig. 11; p. 29, fig. 12/1.

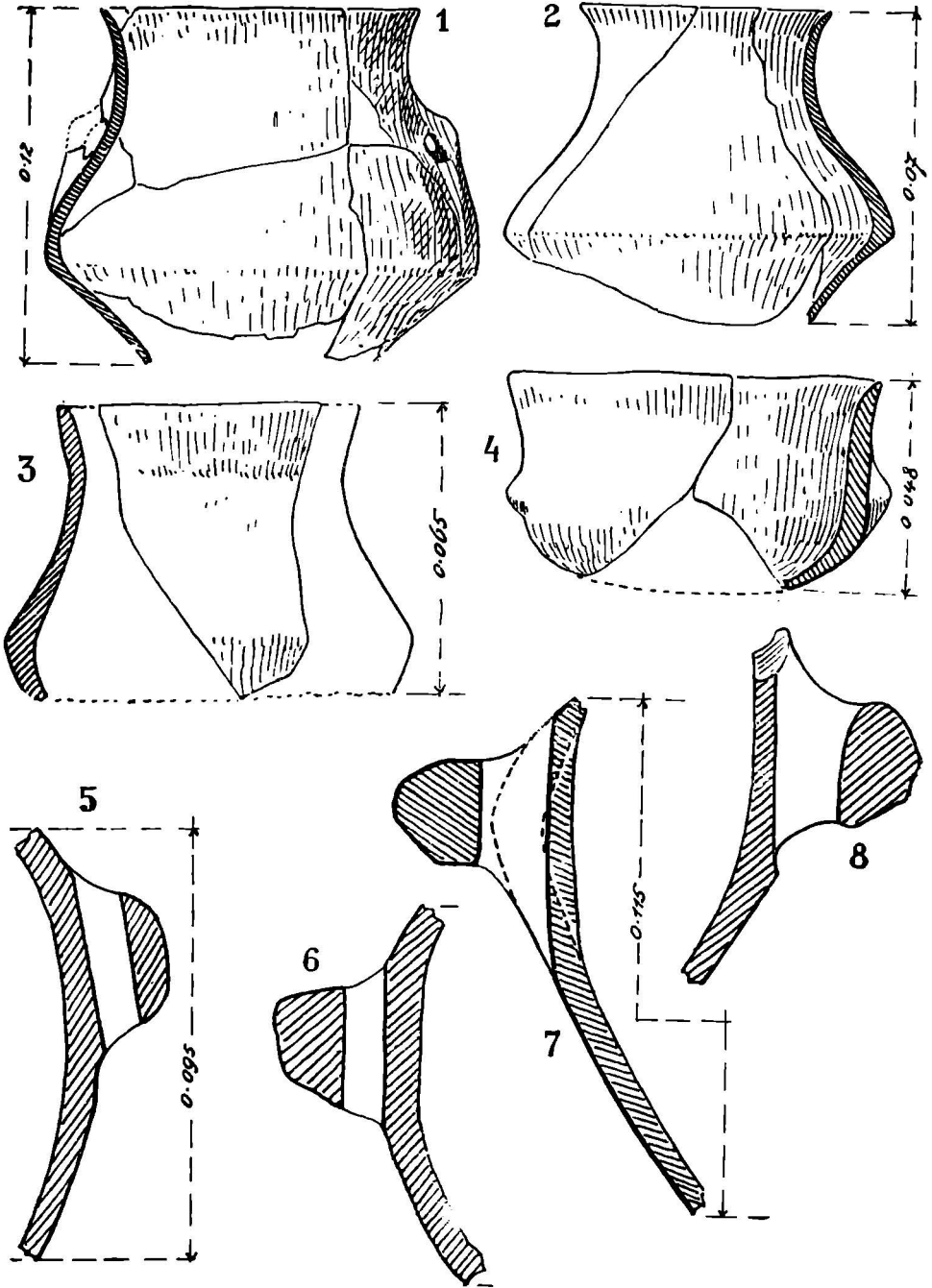

Fig. 7

Pe unele fragmente se văd şiruri de mici linii verticale, umplând benzile mai înguste, lăsate de obicei fără ornament. Pe alte fragmente, deşi mai rar, se observă o serie de linii întretăiate în unghiuri ascuţite sau drepte, vârîte unul într'altul. Pe alocuri, au rămas şi resturi de materie albă prăfoasă, care umplea inciziile. Alteori, în mijlocul unui spaţiu circular se află o mică proeminenţă toartă, străpunsă, având mai mult un rol de ornament plastic, (fig. 4/3). Mai rar se întâlneşte un ornament constând dintr'o mare proeminenţă plată ¹⁾).

Altă categorie de ornamente o constituie ornamentele realizate prin tehnica punctării. Ornamentul este imprimat probabil cu o roţiţă dinţată, cu dinţii ascuţiţi sau cu secţiunea rectangulară, căci forma punctelor este când rotundă, când patrată. Şiruri paralele de astfel de imprimări mărunte umplu spaţiul unei benzi late (fig. 3/2); se poate observa aci că acest motiv decorativ punctat, ca şi cel redat prin tehnica inciziei, se întâlnesc pe acelaşi vas. Alteori, aceste imprimări par a fi constituit un ornament mai complicat (fig. 5/7). Pe acest fragment se văd precis urmele umplerii ornamentului incizat cu materie albă-calcaroasă ²⁾).

Alt procedeu decorativ îl constituiesc canelurile, cunoscute şi acestea în ceramica precucuteniană. Lucrate probabil cu degetele, acestea se deosebesc de acelea întâlnite în repertoriul ceramicii de tip C. Uneori ele sunt orizontale (fig. 4/4), alteori oblice (fig. 3/4) şi în sfârşit în cercuri concentrice în jurul unei mici proeminenţe (fig. 4/2), aşa cum se poate vedea şi pe un vas dela Traian ³⁾).

Nu lipseşte, dela Văleni, nici procedeu ornamentării prin haşuri paralele. Pe un ciob de pastă fină, de culoare cenuşie închisă, care va fi făcut parte dintr'o strachină, se observă cercuri, hexagoane şi tangente rezervate din suprafaţa vasului prin ajutorul acestor mici linii oblice (fig. 4/5), adică după procedeu observat mai târziu în ceramica pictată de stil A. De altfel, un motiv asemănător, fără să fie identic, căci aci haşurile sunt verticale, se întâlneşte chiar în cadrul ceramicii pictate dela Traian, aparţinând stilului de tranziţie ⁴⁾ şi anume subgrupele γ^3 .

1) Dacia, IX—X, fig. 12/7, ESA, XI, p. 41, fig. 7 c.

2) Dacia, IX—X, fig. 12/8 şi 13; 13/1.

3) Ibidem, fig. 12/16.

4) Ibidem, pl. VII/3.

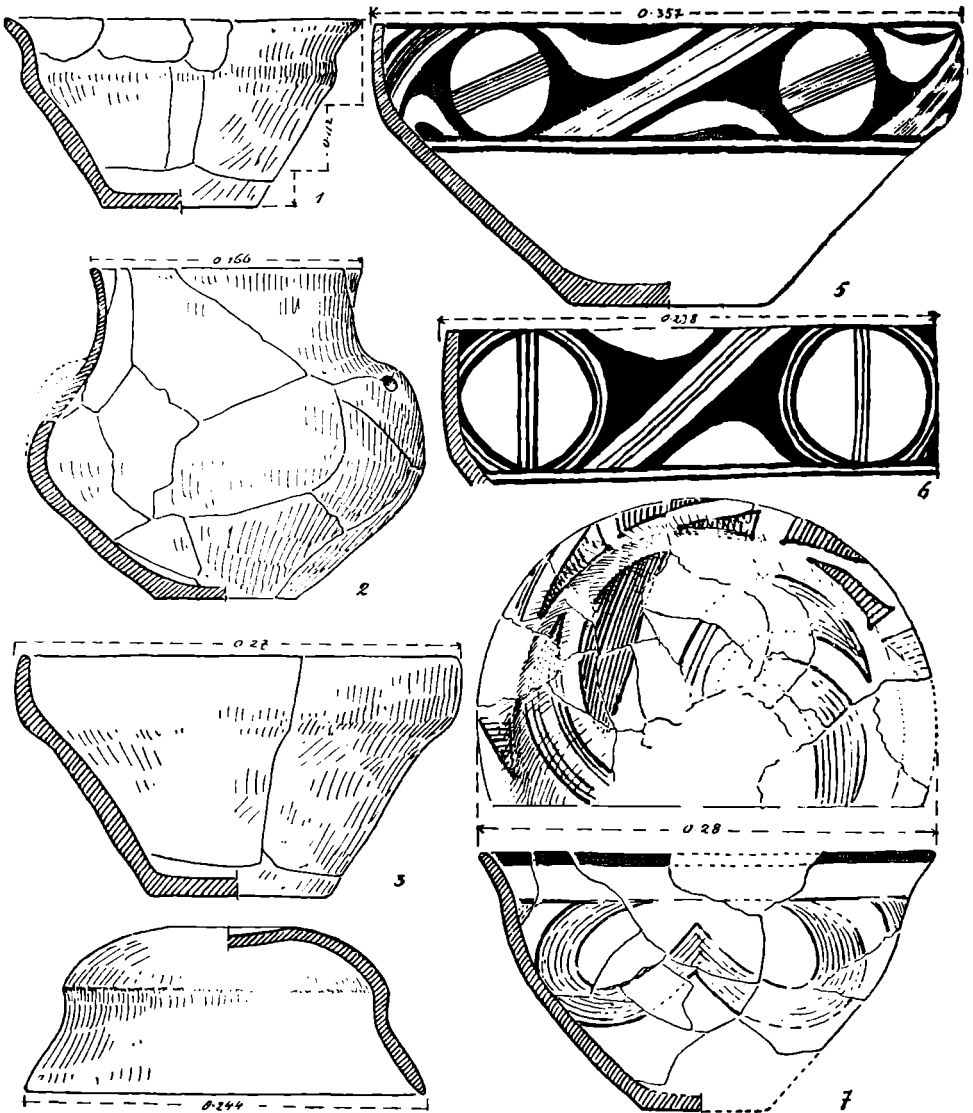

Fig. 8

Pe un ciob mic din pastă neagră, lustruit, găsit la adâncimea de 1 m, sub locuința *y*, se observă un motiv decorativ rezultat dintr'o serie de benzi înguste, în relief, crestate cu ajutorul unui instrument cu vârful lat (fig. 5/6). Acest decor care principial seamănă cu cel cunoscut dela Izvoare¹⁾, seamănă până la identitate însă cu

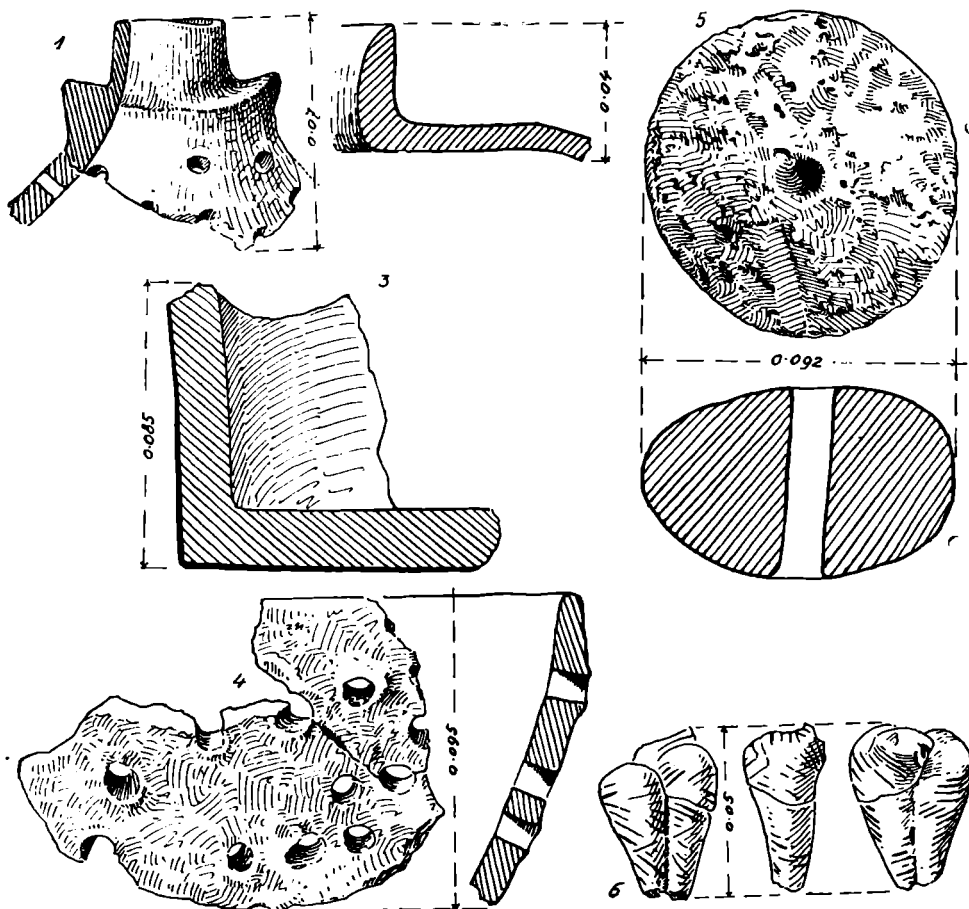

Fig. 9

ornamentul care se vede în toată desfășurarea lui pe un vas dela Vădastra²⁾, aflat în colecțiile Muzeului Național de Antichități.

¹⁾ ESA, XI, fig. 6-a.

²⁾ Vasul provine din vechea colecție „Cesar Bolliac“, descoperit probabil în stațiunea „Cetate“, aparținând culturii de tip „Gumelnița“ stadiul: „Sălcuța“.

2. *Ceramica pictată*. În afară de câteva fragmente găsite în colțul SE al stațiunii, care aparțin ceramicii de stil A (fig. 10/3 și

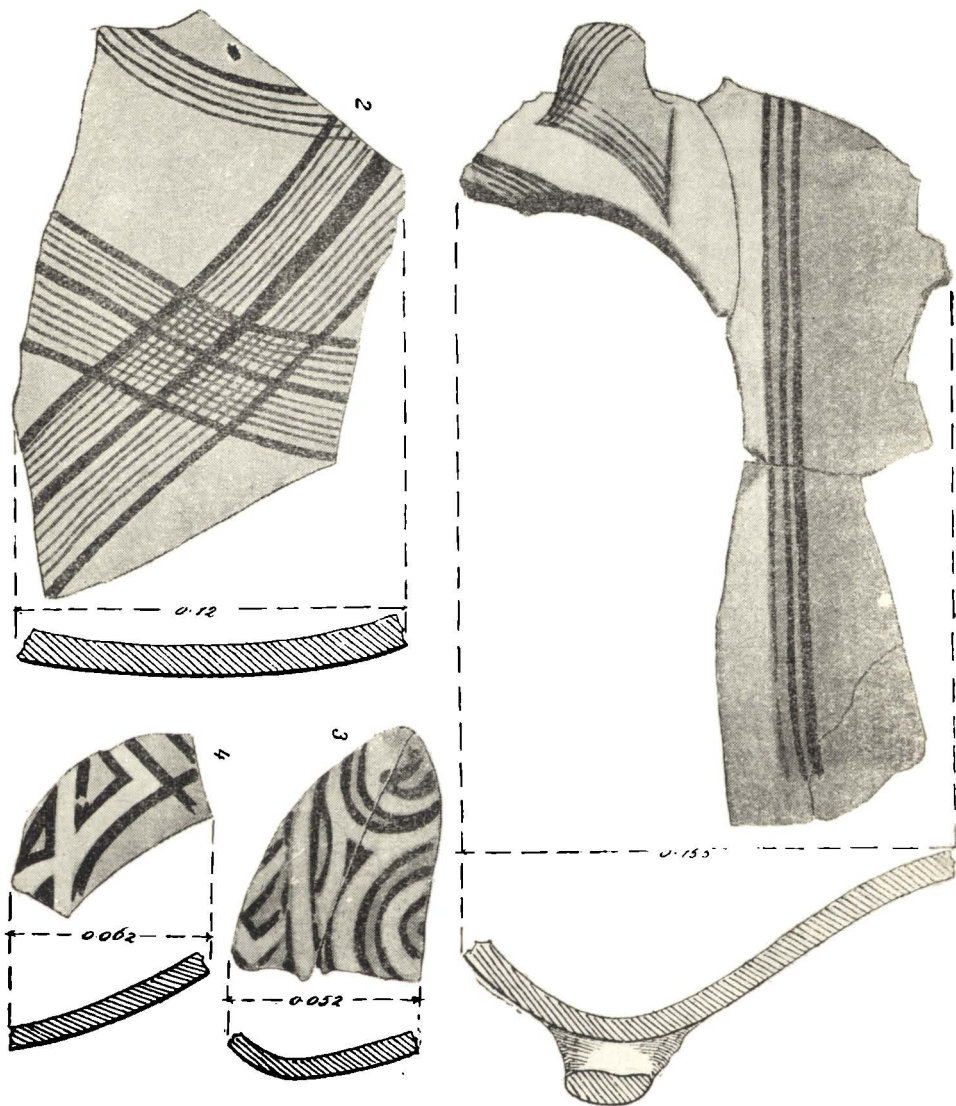

Fig. 10

10/4), restul ceramicii pictate aparține grupelor de tranziție (A-B) și stilului B. Multe dintre vase și fragmente și-au pierdut pictura, din

pricina corodării suprafeţei, dar pasta lor indică precis că este vorba de ceramică pictată.

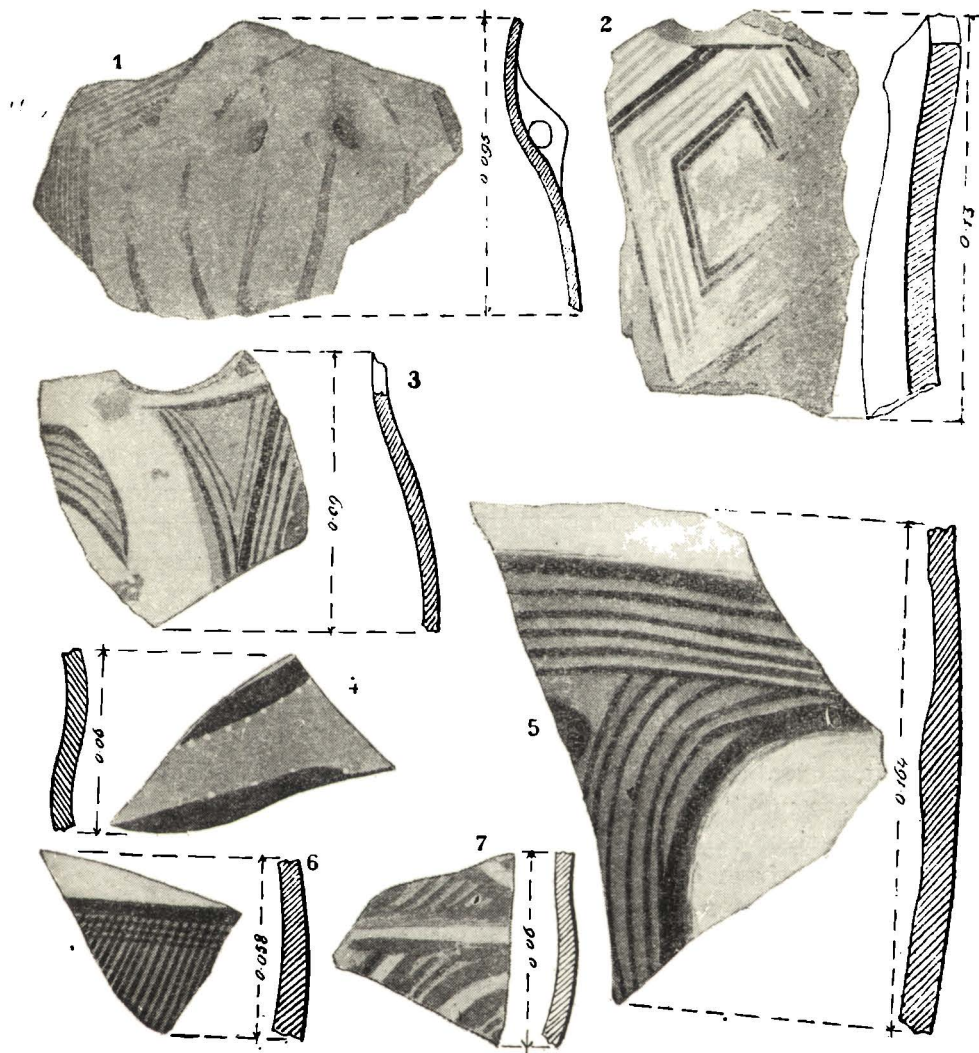

Fig. 11

Printre vasele cu pictură de stil A, avem fragmente de vase cu picior și două linguri mari (polonice) (fig. 5/4 și 13/2).

Puţinele fragmente A-B şi ceramica B, în general bine lucrată, au o pastă fină, arsă la roşu şi cu deosebită rezonanţă, deşi desigur nici excepţiile nu lipsesc.

Cât priveşte formele, deoarece ceramica de tranziţie A-B (grupele α — γ dela Cucuteni şi Traian) e reprezentată numai prin câteva fragmente, le vom descrie împreună, atât pentru ceramica stilului A-B, cât şi pentru ceramica stilului B.

1) Paharul bitronconic cu pereţii arcuiţi, una dintre formele tipice pentru grupele δ ϵ ale ceramicii Cucuteni B, este cea mai des întâlnită, în diferite variante (fig. 6/1 şi 6/2; fig. 7/1—3; fig. 14/1, 14/2 şi 14/7). Atunci când se adaugă două tortiţe verticale (fig. 7/1; fig. 8/2; fig. 11/1) această formă se apropie de Nr. 10 dela Cucuteni¹⁾.

2) Vase piriforme cu corpul puternic bombat, gâtul înalt şi răsfrânt în afară, în genere de dimensiuni mari şi având de cele mai multe ori două puternice toarte orizontale — perforate vertical — aşezate pe linia celui mai mare diametru, sunt de asemenea frecvente (fig. 6/6; fig. 10/1; fig. 12/4; fig. 14/8; pentru toarte: fig. 7/5—8).

3) Străchinile înalte cu profilul buzei bine definit, răsfrânt în afară, sunt şi ele comune (fig. 8/1 şi 8/7; fig. 13/4).

4) Străchinile obişnuite cu buza aproape perfect verticală şi corpul mai scund sunt de asemenea foarte numeroase (fig. 8/5 şi 3/6; fig. 12/5) şi de diferite dimensiuni (fig. 14/3 şi 14/6).

5) Capacele în formă de calotă, cu bordul pieziş şi fundul puţin scobit, cu toartă (fig. 13/1) sau fără (fig. 8/4), se apropie de forma tipică, aşa numită: „Coif suedez“.

Este sigur că au mai existat şi alte forme aparţinând ceramicii pictate, dar fragmentele nu sunt concludente.

Ornamentarea ceramicii pictate dela Văleni nu iese din cadrul cunoscut pentru ceramica pictată de stil Cucuteni, aşa încât nu este nevoie să insistăm asupra diferitelor motive care se pot încadra toate în acele spiralice şi derivate, inclusiv derivatele unghiulare-meandrice de esenţă band-ceramică.

Cele câteva fragmente de stil A, indică atât tehnica rezervării din fondul roşu prin linii negre ale motivului şi umplerea spaţiului intermediar cu culoare albă, cât şi rezervarea din învelişul alb al or-

¹⁾ H. Schmidt, *Cucuteni*, Berlin 1932, pl. B; cf. C. Matasă, *Frumușica, etc.*, pl. XXXVIII, Nr. 312.

namentului mărginit tot cu linii negre și încadrat cu vopsea roșie. Menționăm în chip special numai animalul pictat pe un vas bitronconic (fig. 14/1) care își găsește analogii atât în jud. Neamț la Frumușica ¹⁾, cât și înafara granițelor Moldovei, la Șipeniț ²⁾, Petreni și multe alte așezări dela răsărit de Nistru.

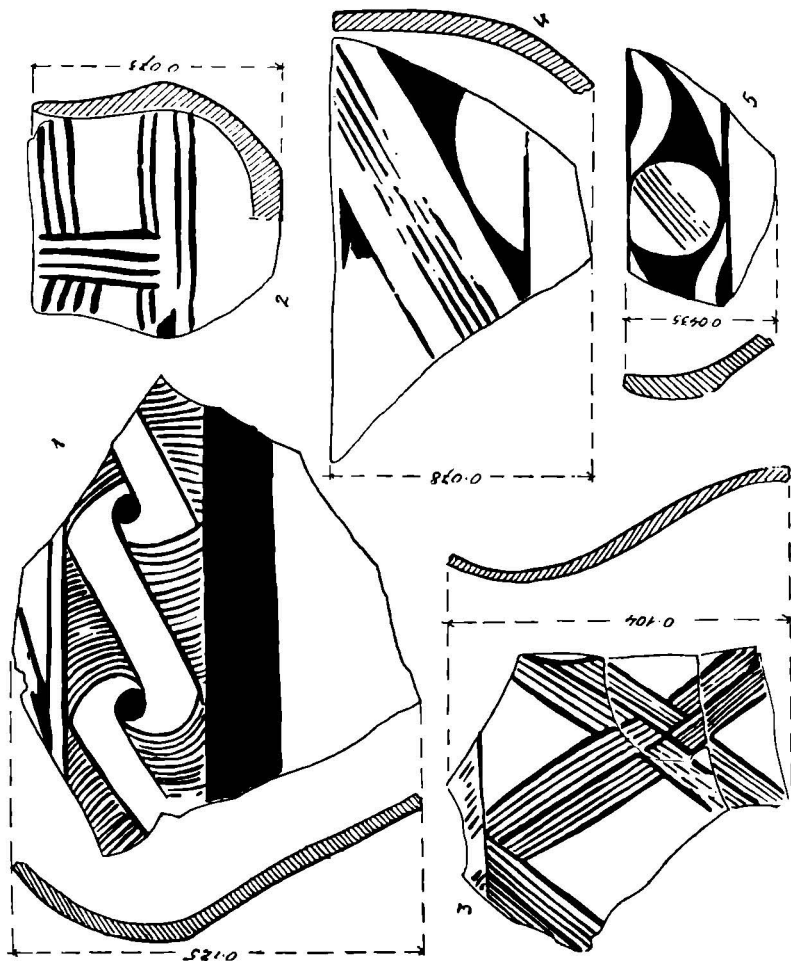

Fig. 12

In privința grupelor ceramicii B (inclusiv ceramica de tranzi-

¹⁾ C. Matasă, *Frumușica*, etc., 1946, pl. XL, Nr. 310.

²⁾ L. Čikalenko, *Etude sur l'évolution de la céramique peinte ukrainienne*, p. 31, in *Obzor Praehistoricky*, Praga, 1926, cm. și *Ksiêga Pamiatkowa*, Poznan, 1930, p. 133.

ție), putem preciza că au fost identificate următoarele: γ^2 (fig. 10/1; fig. 11/3 și 11/5); $\gamma^2 a$ (fig. 11/2), apoi grupele δ și ϵ care formează cea mai mare parte din ceramica pictată dela Văleni (fig. 10—15) și câteva fragmente dubicase, care par să aparțină grupei ζ

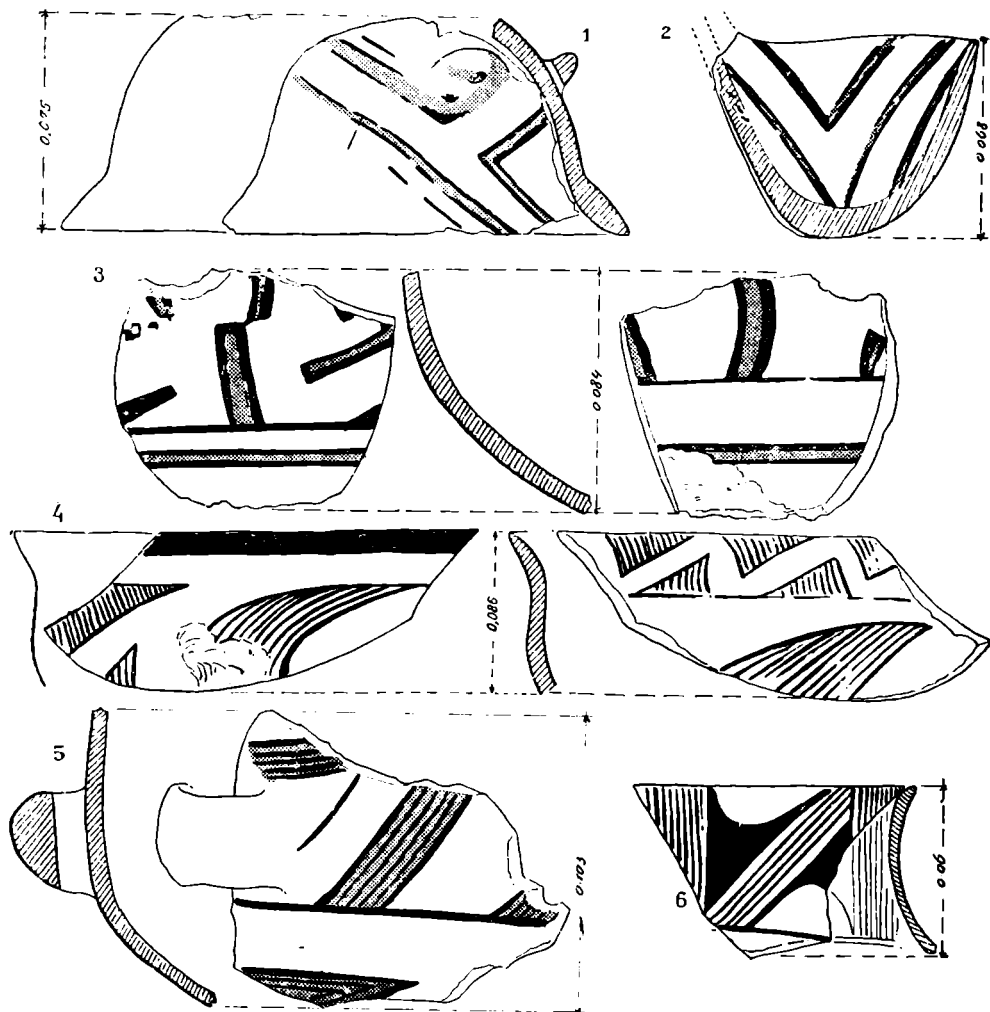

Fig. 13

(fig. 13/3), deși s'ar putea să fie vorba de o pictură degenerată de stil A.

3. *Ceramica mai grosolană.* Ca în toate așezările primitive aparținând culturii materiale de tip Cucuteni, și la Văleni se găsesc

fragmente ceramice dintr'o pastă mult mai neîngrijit preparată și de cele mai multe ori mai prost arsă, cu pereții mai groși și sgrunțuroși. Din pricină că la Văleni fragmentele de acest fel nu sunt prea concludente, numai în câteva cazuri vom putea indica formele respective. Pe de altă parte, nu putem afirma că acestea aparțin fazei A sau B, căci pot foarte bine să fie încadrate în oricare din acestea, fiind vase de uz comun. Printre formele probabil reconstruibile, indicăm în primul rând marile vase de provizii, apoi străchinile, vasele piriforme, câteva cu corpul aproape sferic, retezat la partea superioară (fig. 15/2), un vas cu gura verticală, umărul lat de tot și după toate indiciile cu corpul puternic umflat (fig. 9/2) și două rămășițe de „strecurătoare”: una cu gât și umăr reliefat (fig. 9/1) și restul corpului cu găuri, iar alta ca o strachină larg deschisă (fig. 9/4); de asemenea, câteva vase în miniatură. Cât privește ornamentele, acestea se rezumă în general la creștături în peretele vasului, la ușoare dungi în relief — lucrute cu degetele — și la unele proeminente, prea mici pentru a fi putut servi drept toarte.

4. *Ceramica de tip Cucuteni C.* Această categorie ceramică apare imediat sub stratul de pământ vegetal, adică între 20—40 cm adâncime. Totuși, unele cioburi de acest fel au fost găsite la peste 1 m adâncime, dar aceasta constituie o excepție și se explică probabil prin continua răvășire a straturilor.

Din punctul de vedere al tehnicii, este evidentă o deosebire totală între această categorie ceramică și ceramica pictată sau aceea precucuteniană. Caracteristica ei o formează pietricelele și fărâmiturile de scoici, amestecate în lut, precum și arderea imperfectă, care numai rareori ajunge până la roșu-gălbui, dar de cele mai multe ori peretele vasului rămâne cenușiu-negricios.

Principalele forme par a fi două: un vas cu gât mai mult sau mai puțin înalt și arcuit și cu corpul relativ sferic, deci oarecum piriform (fig. 16/1 și 16/2; fig. 18/2) și acelea de strachină-crater cu gura larg deschisă, atât de tipică pentru această categorie ceramică (fig. 18/3).

Ornamentarea constă din creștături pe buză și umăr, cât și din motive în tehnica în șnur sau cu pieptenele, adică este întru totul tipică pentru grupa C. La baza gâtului sunt puse de obicei și mici proeminente mamelonare, de sigur cu rol ornamental, deși uneori sunt perforate orizontal, ca niște tortițe neînsemnate (fig. 18/7).

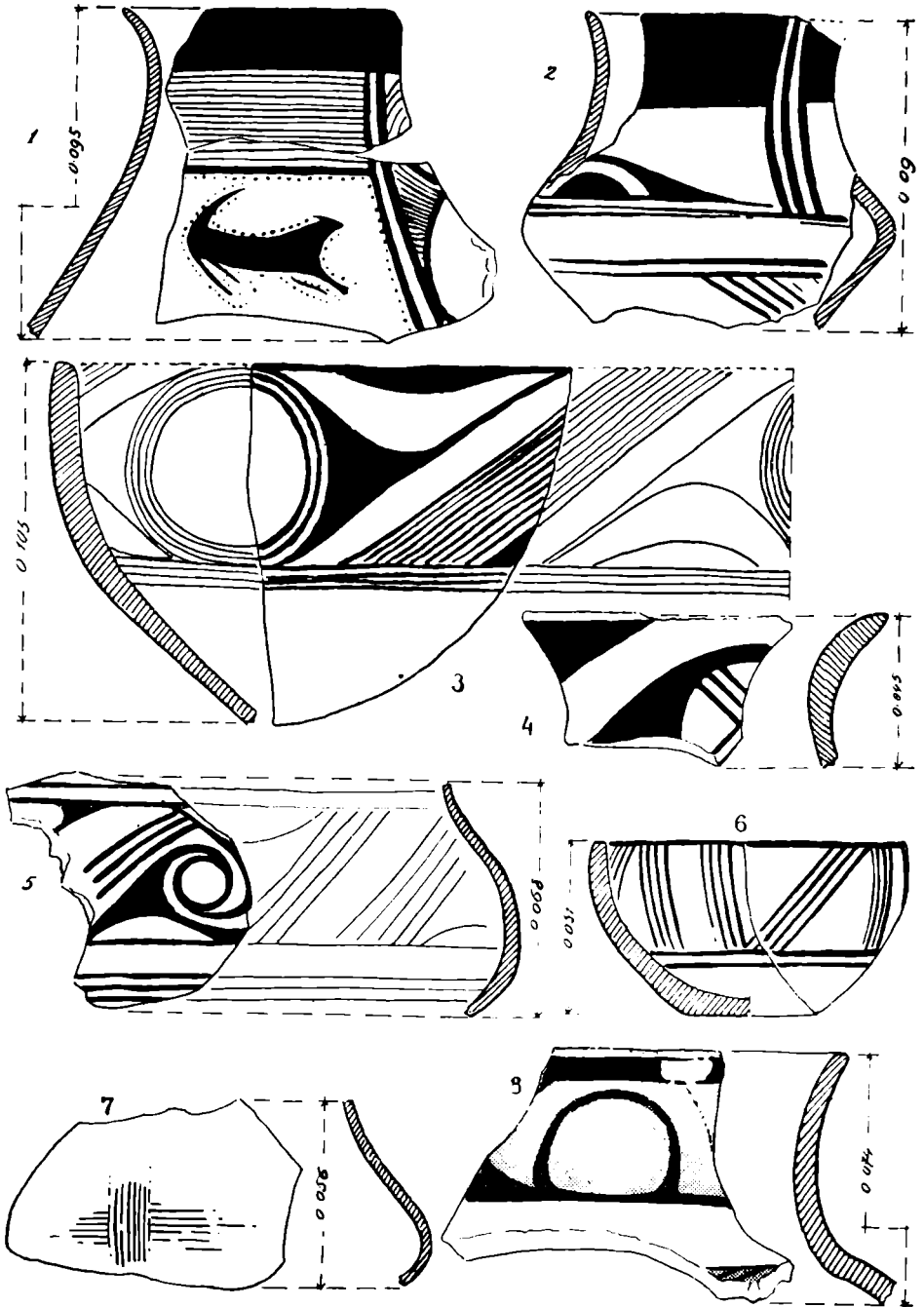

Fig. 14

Alteori, între diferitele şiruri de alveole se intercalează o pot-coavă în relief (fig. 17/3 și 17/7). Unele străchini-cratere au câte două toarte pe linia celui mai mare diametru.

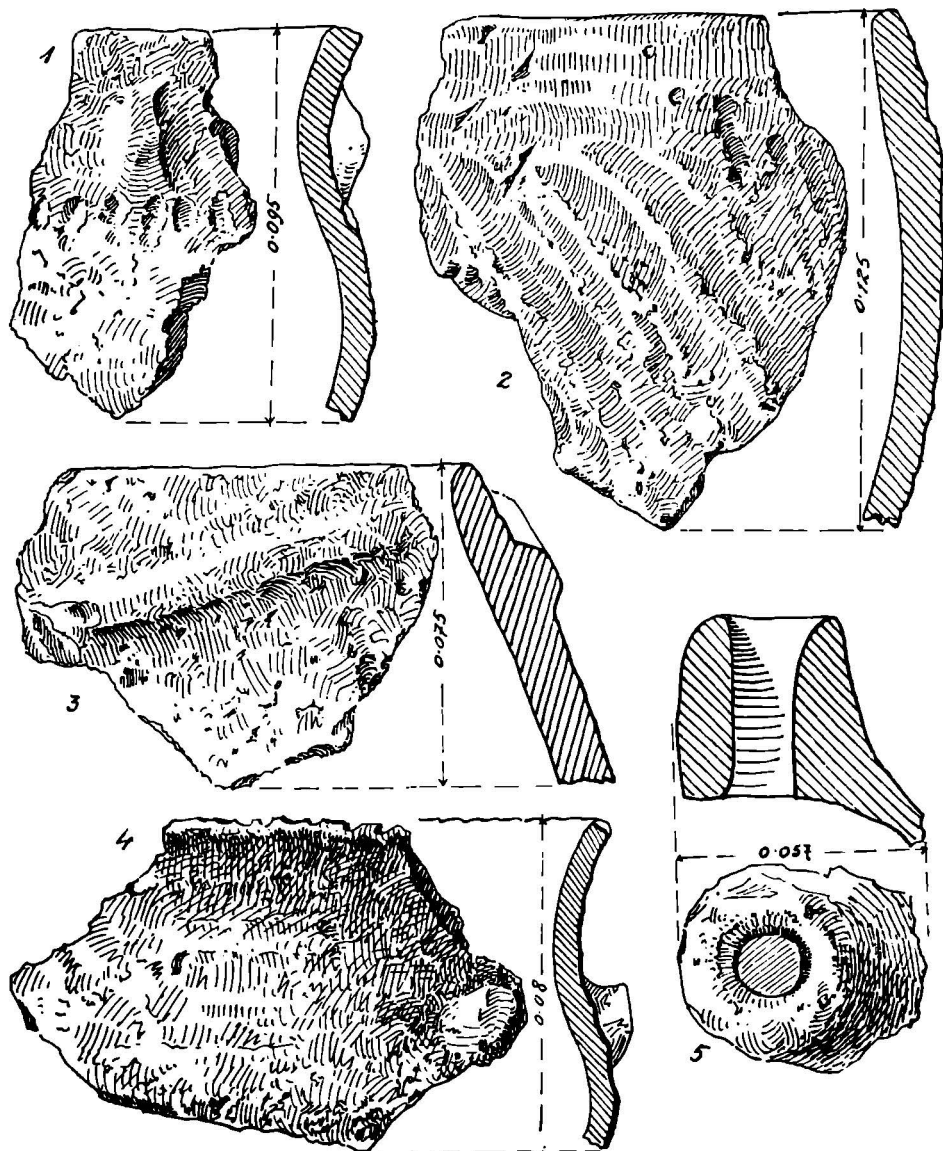

Fig. 15

Amintim că această categorie ceramică se întâlnește în chip

dominant în așezările din faza B (inclusiv acelea cu grupele de tranziție A—B), atât pe teritoriul patriei noastre, cât mai ales pe teritoriul R. S. S. Ucraina, unde formează o grupă mult mai completă și mai unitară, contemporană și cu ceramica de tip Ussatovo. Intru-

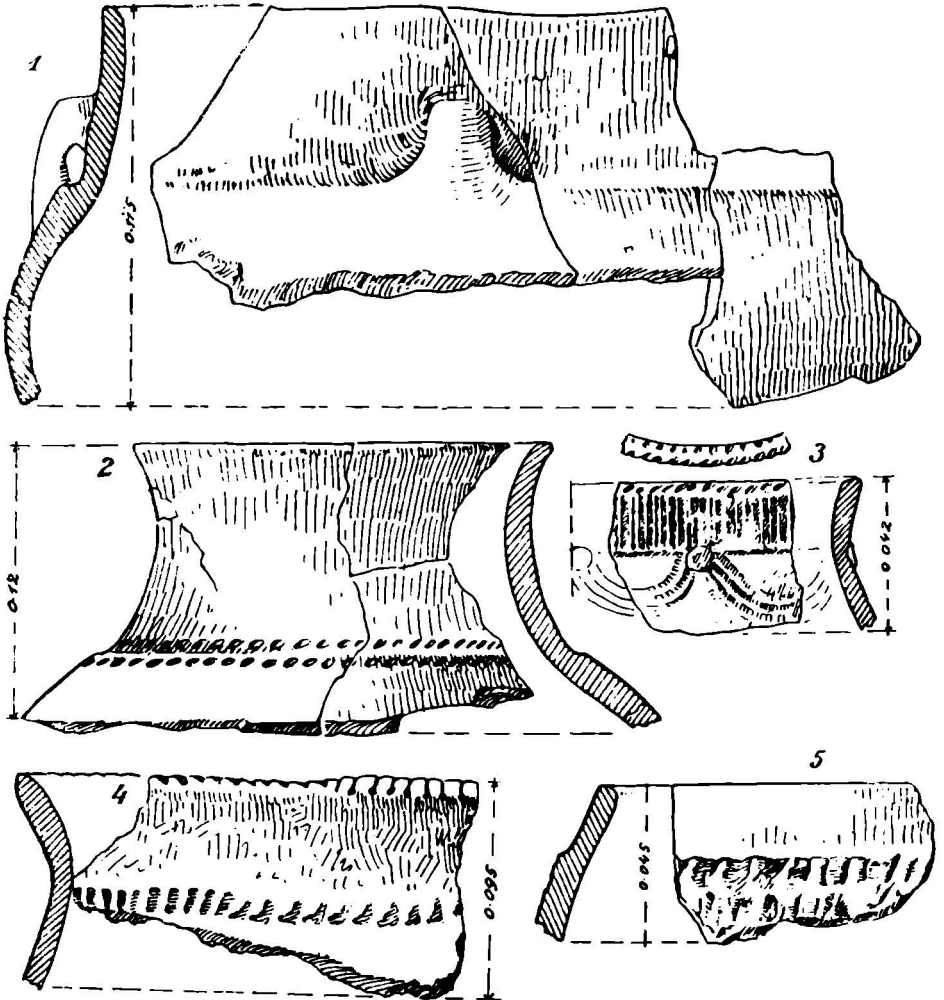

Fig. 16

cât ea nu apare delă început împreună cu ceramica pictată din faza A, este limpede că se datorește unor grupe etnice care au luat contact cu populația băștinașă și au conviețuit pe acest vast teritoriu.

Pe această treaptă a barbariei, după cum s'a putut vedea, va-

sele de lut reprezintă cele mai de seamă resturi ale culturii materiale, ceea ce dovedește că în acea vreme, când alte posibilități nu existau, olăria era una dintre îndeletnicirile de predilecție. asupra căreia se exercitau în special însușirile artistice ale locuitorilor

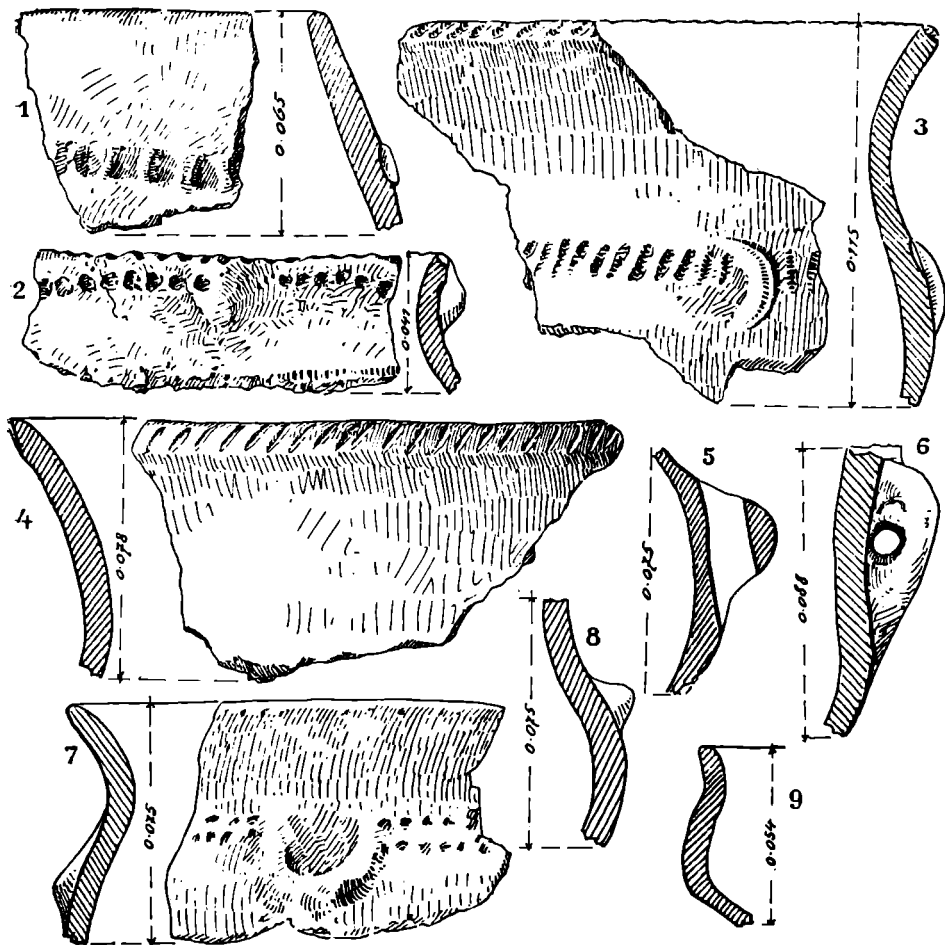

Fig. 17

acestor așezări. Dacă ne gândim că în aceste vremi, așa cum ne învață Fr. Engels ¹⁾, conducerea gospodăriei era „o îndeletnicire publică socialmente necesară“, care cădea în sarcina femeilor, atunci și lucrarea acestor unelte casnice de primă necesitate s'ar putea de sigur trece în seama femeilor.

¹⁾ *Origina familiei, a proprietății private și a statului*, p. 77.

UNELTE DE SILEX ȘI PIATRA

Deși numărul uneltelor pare redus, totuși raportându-l la suprafața cercetată, el apare destul de însemnat și presupune o intensă activitate. Dacă lucrarea ceramicii putea fi atribuită femeii, de data aceasta activitatea care făurește uneltele pentru însușirea

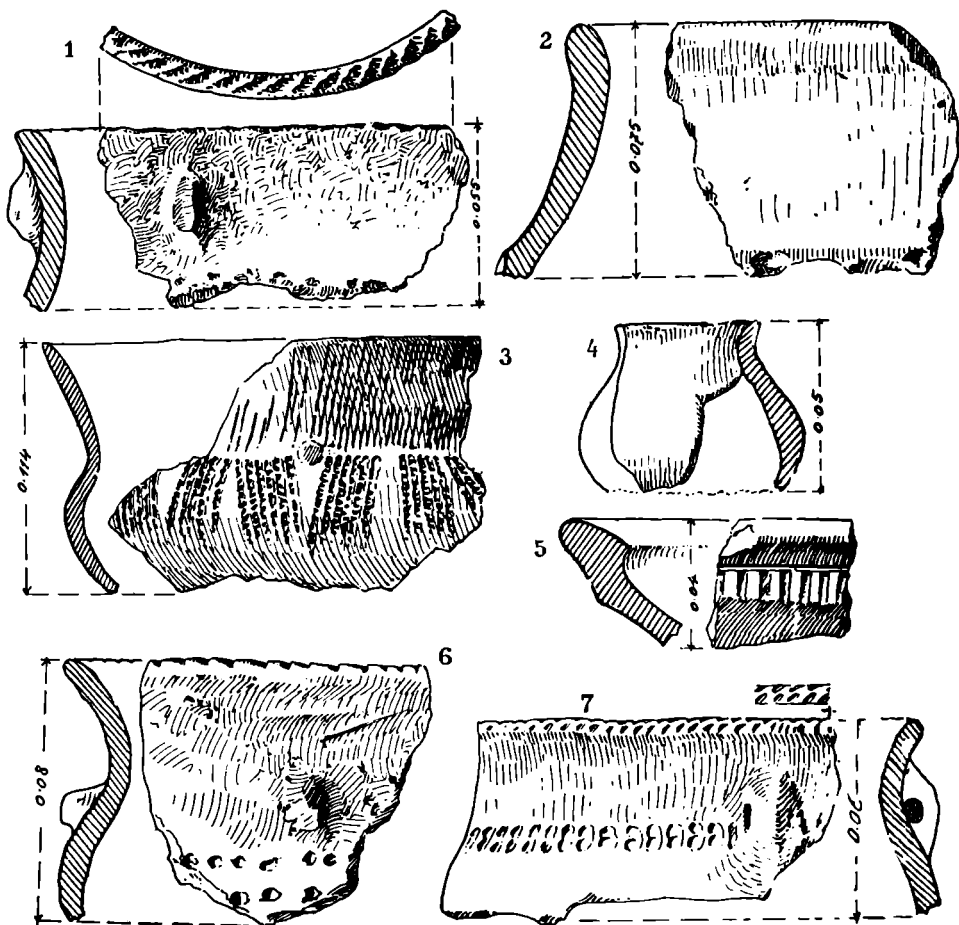

Fig. 18

și sporirea produselor naturii, în vederea procurării mijloacelor de hrană, revine în mod neîndoios bărbaților.

Cele mai multe unelte de silex sunt lucrate dintr'un silex de culoare negricioasă. Numai rar apare silexul de nuanță cafenie-

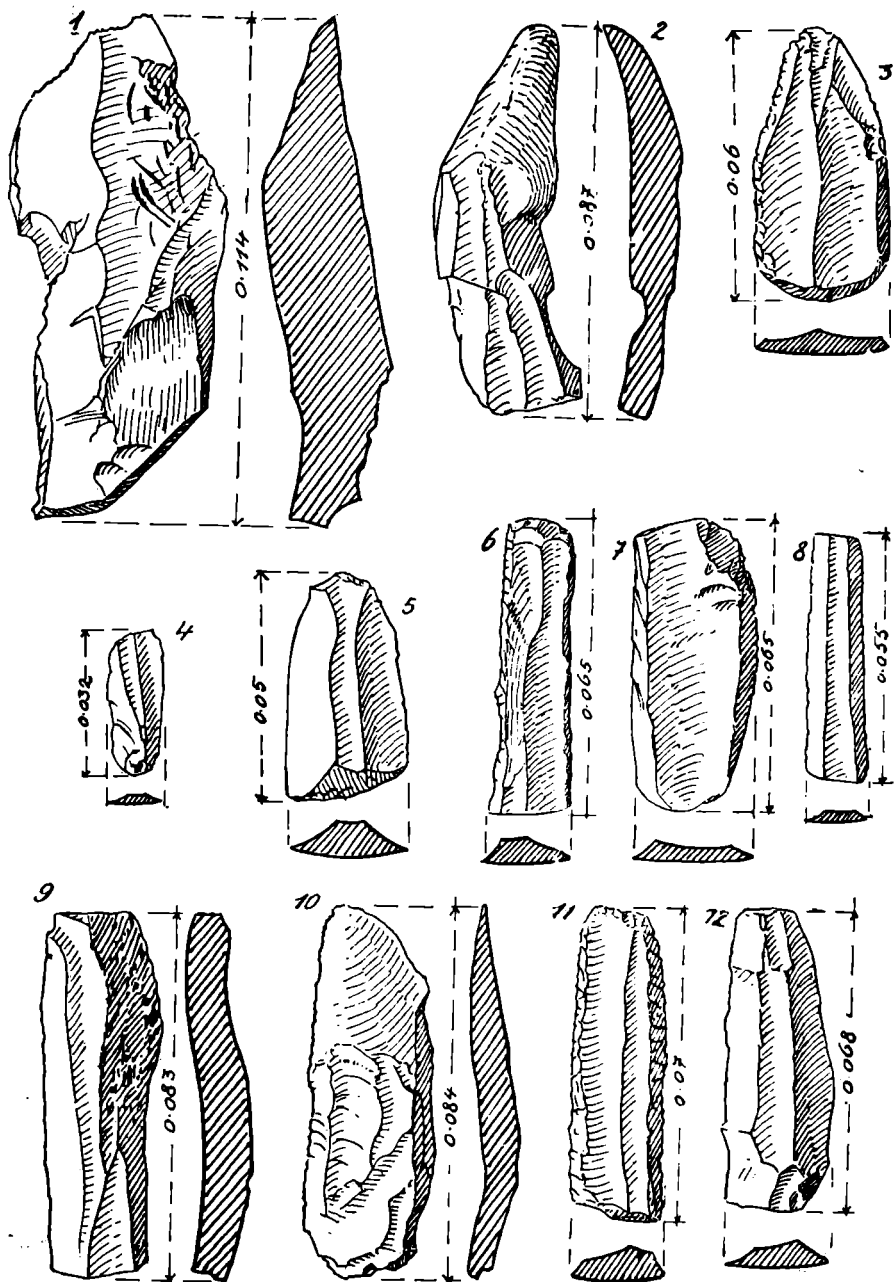

Fig. 19

roșcată, de culoarea nisipului. Câteva *nuclee* reprezintă miezul din care printr'o lovire meșteșugită se desprindeau lamele, cu funcție de cuțite.

Lamele sunt de tipul plat sau curbat, unele fiind retușate cu atenție; de obicei, au două nervuri dorsale, prezentând o secțiune trapezoidală și mai rar triunghiulară (fig. 19 și fig. 20). Apoi câteva *răzuitoare*, pentru curățatul pieilor și cioplirea lemnului, cu marginile dințate. Intre acestea, mai interesant este exemplarul cu vârful rotunjit, prevăzut cu zimți (fig. 19/11), ca și un altul de formă quasi-triunghiulară (fig. 19/3).

Faptul că silexul trebuia adus mai de departe, a fost motivul care i-a silit pe locuitorii așezării preistorice dela Văleni să întrebuințeze și o piatră mai puțin dură, un fel de rocă cenușie locală, tăiată în planuri mari, care imită tehnica silexului. Uneltele rezultate sunt de o factură rudimentară (fig. 19/1 și 2; fig. 20/1).

Topoarele sunt de tipul plat, având forma generală trapezoidală sau dreptunghiulară. Materialul întrebuințat pentru acest fel de unelte este numai piatra, și anume marna, o rocă de proveniență locală, care se netezește ușor. Formele nu sunt prea variate, călcâiul ca și tăișul fiind adeseori deteriorate din cauza unei îndelungate folosiri. Profilul arată uneori o bombare egală a ambelor suprafețe, alteori numai una dintre fețe este convexă. Alte exemplare sunt deosebit de masive (fig. 22/2, 6 și 8) și vor fi servit pentru munci mai anevoioase, sau drept măciuci și ghioage pentru lovit.

Spre deosebire de alte stațiuni din acest județ, la Văleni nu s'au găsit topoare de silex.

Obiecte de lut. In această stațiune, și nu este lucru de mirare, sunt relativ numeroase *greutățile de plasă* care indică și îndeletnicirea pescuitului printre ocupațiile locuitorilor. Forma acestor obiecte este sferică (fig. 9/5), găurită la mijloc, iar alteori plată.

Plastica este destul de slab reprezentată aci. S'au găsit numai câteva fragmente de statuete antropomorfe feminine, partea inferioară cu picicarele unite, terminate într'un vârf ascuțit. Ornamentarea acestor fragmente este tipică pentru stilul A, căci constă din striațiuni ușor incizate, în sens paralel (fig. 9/6). Exemplarele fragmentare, găsite aci de Pr. C. Matasă, aparțin aceluiași tip.

După cum se știe aceste reprezentări stau în legătură cu cultul fecundității, fiind un element de suprastructură, care își are rădă-

cina — ca și cultul însuși — în organizația economico-socială de tradiție gentilică-matriarhală.

Tot aci amintim și un picior de vâsuț probabil de tipul celor cu

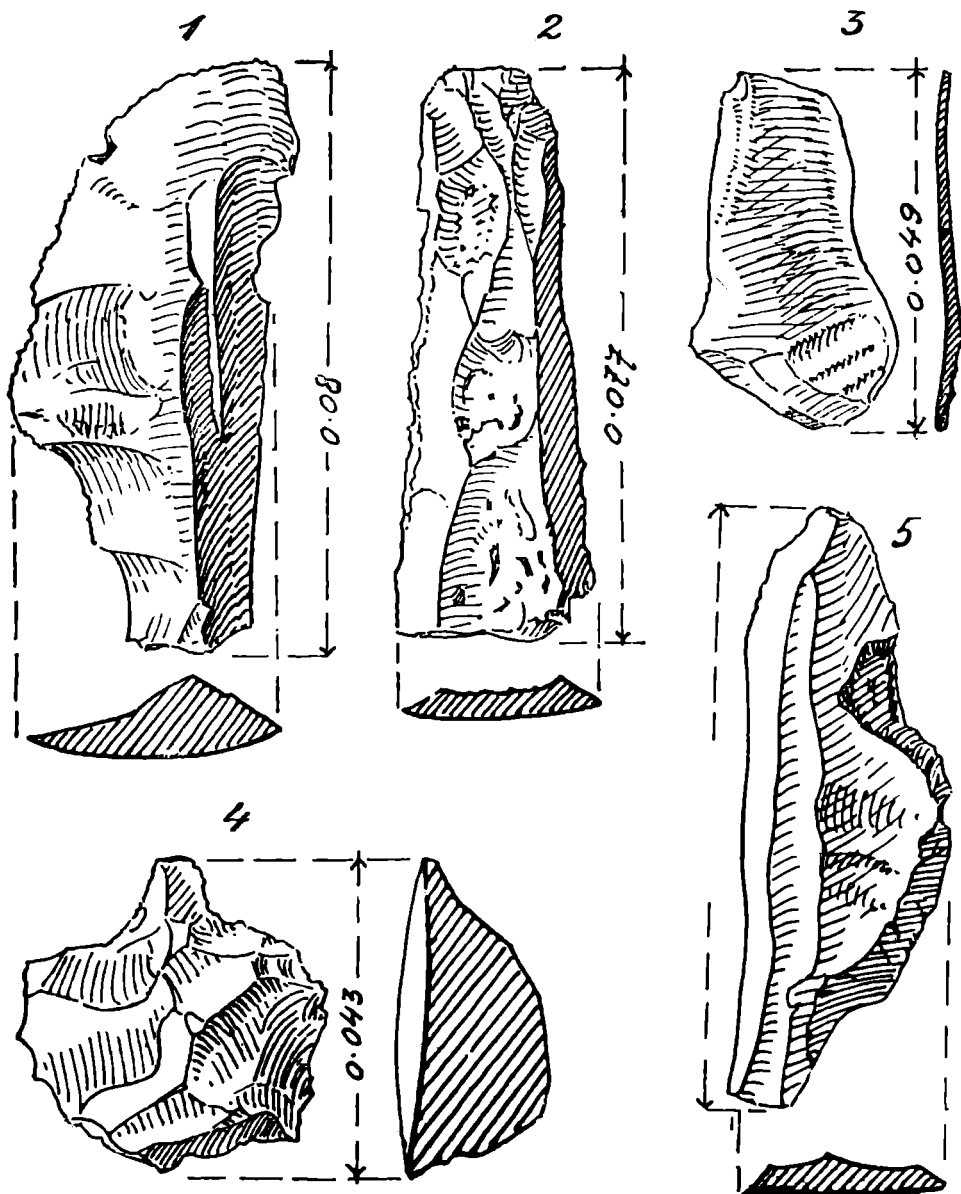

Fig. 20

patru picioare, prevăzute uneori și cu un cap de animal. Acest picior are o secțiune triunghiulară și este împodobit cu striiațiuni oblice,

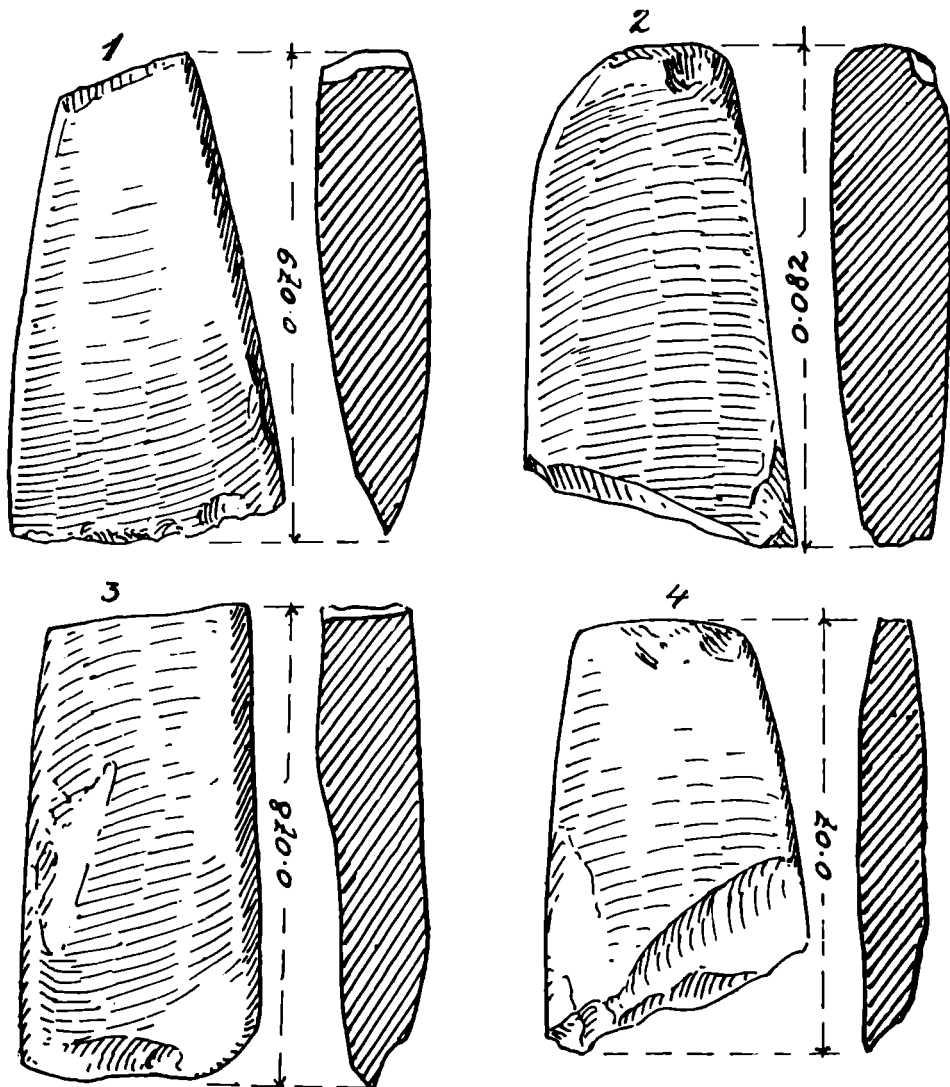

Fig. 21

care se unesc pe muchea din față a piciorului. Aceste vâsuțe serveau, după unele ipoteze, unor practici de magie, în legătură cu sporirea turmei.

CONCLUZIUNI

Deși, după cum s'a văzut, materialul obținut prin diferitele sondagii nu este prea bogat, el este însă suficient de concludent, pentru a dovedi că pe această fostă insulă a râului Bistrița, încă dela începutul treptei mijlocii¹⁾ a barbariei a existat o așezare primitivă, care a dăinuit mai multe secole. Deși ceramica precucuteniană reprezintă uneori o etapă individuală de dezvoltare — așa cum s'a dovedit la Izvoare — uneori o serie întreagă de elemente precucuteniene dăinuiesc până în faza ceramicii pictate de tip Cucuteni A, și de aceea s'ar putea ca la Văleni începuturile așezării primitive să nu fie mai vechi decât faza Cucuteni A. Dar viața a continuat aci de-a-lungul întregii faze Cucuteni B, precum dovedesc atât fragmentele pictate, cât și acelea din categoria numită Cucuteni C.

Locuitorii acestei așezări, alegându-și o insulă a Bistriței, au rezolvat în chipul cel mai ușor problema apărării așezării lor ne mai având nevoie să sape, ca în atâtea alte locuri, șanțuri de apărare, deoarece apele repezi ale Bistriței jucau acest rol. Ocupația lor era agricultura, făcută cu sapa primitivă, ca și pescuitul, vânătoarea și creșterea vitelor.

După cum am mai spus și în legătură cu problema locuințelor, stadiul social în care se găseau locuitorii din așezarea dela Văleni trebuie să fi fost cel al familiilor pereche. Pentru a se remedia însă felul anevoios în care se agonisea hrana, cu unelte primitive, se păstra vechea comunitate familială ca și sfatul familial.

De sigur că vânătoarea trece pe planul al doilea în momentul când s'au domesticit animalele, așa cum ne indică oasele găsite. Totuși, în faza de început a domesticirii animalelor, în care se găseau locuitorii preistorici dela Văleni, acest mijloc de hrană de sigur mai îmbelșugat și care se obținea și mai ușor, se afla încă în stăpânirea ginții. Căci turmele nu ajunseseră încă așa de mari și nu-

1) Prof. sovietic V. Ravdonicas situase cultura materială de tip Tripolié-Cucuteni pe treapta inferioară a barbariei (cf. V. I. Ravdonicas, *Istoria pervobâinoogo obscestva*, vol. II Leningrad, 1947), însă cercetările mai noi ale savanților sovietici arată cu dreptate că această cultură materială trebuie situată în întregime pe treapta mijlocie a barbariei (cf. S. P. Tolstov, *Sovetskaja etnografia*, 1946, I, p. 25 și următoare; S. Kiseleff, în *Kratkie Soobščenie*, XXVIII, 1949, p. 117-123.

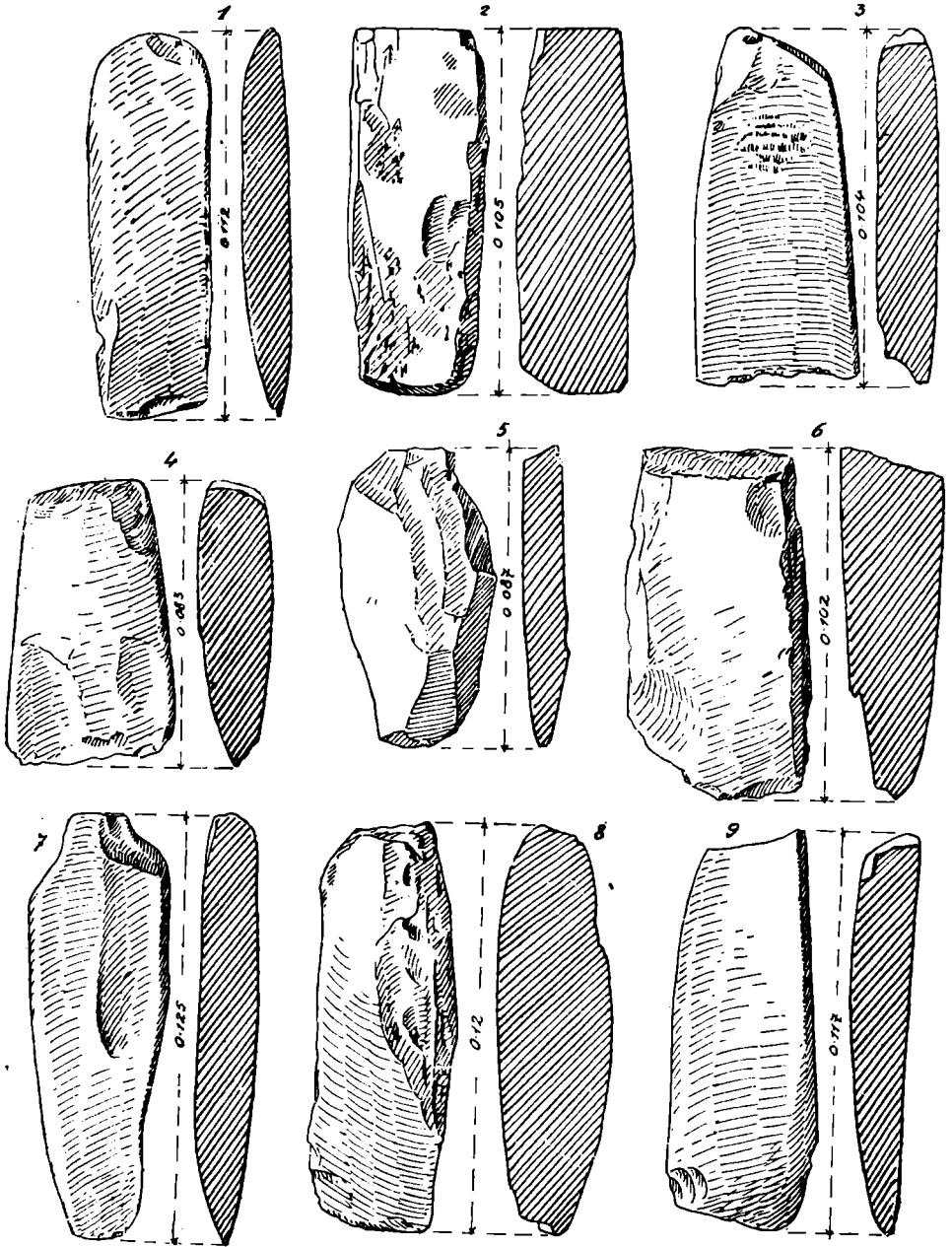

Fig. 22

meroase, încât această bogăție să constituie un factor de diferențiere socială.

Intreg materialul descoperit, aparținând diferitelor faze, dovedește încă odată continuitatea vieții omenești pe acest loc, ca și caracterul culturii materiale din treapta de mijloc a barbariei de pe acest teritoriu.
